

З ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ, ЗАПИСАНИХ НА БЕЛГОРОДЩИНІ

Михайло Красиков

УДК 39(470.325)

У статті подано польові матеріали, зібрані автором упродовж 2003–2004 років серед етнічних українців у селах Шебекінського р-ну Белгородської обл. (РФ).

Ключові слова: фольклор, звичай, обряд, народні знання, повір'я.

There is an account of the field materials collected by the author among the ethnic Ukrainians in the villages of Shebekino District, Belgorod Region, RF during 2003–2004.

Keywords: folklore, custom, ritual, lore, popular beliefs.

У 2003–2004 роках Спілкою етнографів та фольклористів м. Харкова (голова — Н. Олійник) було проведено три експедиції в українські села Шебекінського району Белгородської області — на історичну територію Слобідської України. Тамтешні українці літнього віку (переважно жінки) прекрасно зберегли традиційний український фольклор, давню українську звичаєвість, українську мову (кількість русизмів у них не більша, ніж у жителів сусідньої Харківської області, хоча вони живуть у цілковитому російськомовному оточенні й українською користуються лише в спілкуванні між собою).

Зібрані автором цих рядків матеріали з Белгородщини частково були опубліковані в різних виданнях [1–7].

Пропонуємо фрагменти записів, що вводяться до наукового обігу вперше.

Прикмети й повір'я

Дні тижня

Понеділок

«На понеділок, у нас казали, більйо мінять нільзя» [15].

«В понеділок не починали будувати. Важкий, невдачний день — щитали понеділок» [10].

«У понеділок ніззя починать огород садить. Хочеш огород садить — піди дві-три лунки зроби у воскресен'є, а в понеділок будеш продолжать. Як почнеш у понеділок — буде важко, буде трудний год усю дорогу» [17].

Вівторок

«Починать краще во вторник робить» [14].

П'ятниця

«Женщинам, у нас казали, в пятницю ніззя купацца і голову мить» [15].

«У п'ятницю ніззя білить — нещастя приносе. Дуже добре поститься 12 Страшних [Страсних. — М. К.] п'ятниць. Будеш поститься під Іллю в п'ятницю — Богородиця відніме щось з твоїх гріхів» [13].

Неділя

«В неділю топором не бряцяють. В неділю Боже ізбав, шоб шо робили. Ну, щас же цього не придержуються» [10].

«Якщо ти замітаєш у неділю, то вважається, що ти вимітаєш у себе з хати» [23].

Якщо блискавка запалить хату

«Якщо молнія запалить хату, надо доїть корову скорій і кругом хати обійти з молоком, і надо хлюпать — перестає горіть, і дуже, кажуть, пособляє. Із іконою “Неопалима Купина” обходять і з “Марією Магдалиною”» [13].

Коли перший раз побачиш Молодик

«Єслі ідеш і угляділа — Місяць тіки народився, — зразу становся на місті, нікуда не одходить, повертайся до його, піднімай голову і кажи:

*Молодик молодий,
На тобі хрест золотий,
Ти в морі купаїся,
Всіми людьми вдивляїся —
Хай тобі на всповні,
А мені на здоров'я!
Тфу, тфу, тфу!*

(Три рази через леве плечо надо плюнуть)» [10].

Чому в хаті не можна свистіти?

«В хаті ніззя свистити, бо пустіш буде — висвистіш все» [26].

Як перший грім гримить

«Як перший грім гримить, треба вмиватися, щоб харошою быть» [8].

«Як перший грім гримить, обізательно надо прислонитися спиною і головою до дерева (або до дверей, еслі в хаті почув), щоб не боліла ні спина, ні головочка. І постоять» [10].

«Як перший грім гримить на голий ліс, то урожая не буде» [17].

«Еслі загримить на юг — то буде на обід, а еслі на север — то тільки на снідання, а вже на обід не буде урожаю такого. Сусідка, було, каже:

- Ой, грім заgrimів — тіко поснідають...
- Та шо ви?
- На обід не буде» [13].

Де копати колодязь?

«Говорили старики: “Давайте тут копать, тут кропива растьють сочна.” Копають — есть вода» [16].

Лайка

«Казали, шо ніззя лаятсья біля води, біля колодязя: еслі чорним словом лаятсья, помутніе вода, буде водитися там нечиста сила. Тако колодязь молитвою замолений» [13].

Чого не можна робити у високосний рік?

«У високосний рік не можна женитсья: хтось овдовіе або розійдуться. Нове жильйо намічатъ нільзя, ніззя хату строїть» [13].

Коли гукає вночі

«Коли гукає вночі, одзиватсья не надо і виходить — це для здоров'я погано» [26].

Коли гикавка нападе

«Як ікнетсья один раз, кажуть: “Ох, хто ж це мене ізгадав?”» [10].

«Коли ікаєтсья, то кажуть: “Хто-то згадав, кому-то ти нужен, може, родственникам чи ще комусь”» [17].

«Коли легенько хикнетсья — о, то хтось харашо згадав! А як хикнетсья аж повернетсья — о, хотъ би йому так хикнулось!» [8].

«Бувае: ікаєтсья, ікаєтсья — нічого не можеш сделать. Приказку скажеш:

*Ікота, Ікота,
Иди на Хведота,
С Хведота на Якова,
З Якова на всякого.*

І — “тфу, тфу, тфу!” — через ліве плече. Раз — і перейшло» [17].

«Коли хикалка нападе, промовляють:

*Хикалка, Хикалка,
Иди до води,
Кого схочешь — напади:
Хоч коня, хоч корову,
А хоч дівку черноброву!»* [18].

Коли позіхаєтсья

«Коли позіхаєтсья, кажуть:

*Позіх, позіх,
Перейди на всіх! —
Щоб усі позіхали.*

І правда: скажеш так — і одно по одному, і пішли позіхатъ... І сам удивляєся» [28].

«Коли позіхаєтсья, кажуть: “Господи Сусе!”

Казали ще:

*Позіх, позіх,
Пройди по всіх!»* [18].

Магія в птахівництві

«Помічні» монетки

«На весілі, як ідуть на реєстрацію, мати молодої випроводжає і обсіває хмелем, канфетами, деньгами (щас цього не делают, а раньче на кочергі і на рогачу їздили кругом молодих і обсівали) — стараються ту канфету підобрать ілі монетку, щоб квочки сідали. І каждая стараєтсья копіечку найти, щоб квочки сідали у дворі.

У нас недавно свадьба була, Маруська Рябоштанова каже: “Ти знаєш шо, підбериай, щоб квочки сідали!” Ну, я найшла 5 копійок, принесла, положила — квочки все одно не сідають» [9].

«На весілі три года назад я підбрала 15 копійок і 10 копійок і на святій вугол клала, щоб квочки циплят лупили. У мене квочок не було 14 год, а вже третій год квочок — хотъ одбавляй. Домашні циплята — як глудочки [грудочки. — М. К.], і вони краще ростуть, ніж куплені» [12].

«Обізательно надо взятъ ті гроші, шо на свадьбі мати обсіпає, щоб квочки курчат водили» [28].

Фази Місяця й господарські та родинні справи

«Нема ще новолунія — ніззя садить город. Уже як обсвітитсья Молодичок, можна сажать. На полноунії хорошо сажать любие овощі» [18].

«Молодик народжуєтсья три дня. Ніколи не садять на Молодика. І стараються ці три дня ні помідор у ящички, нічого. Знаю: еслі квочку посадо на Молодика, то нічого з неї не возьму: она або подаве всіх курят, або бовтяки собі окажуться. А доказать — не знаю, чим доказать. Це, видно, Божа воля. А на четвертий день ріжочок родитсья» [19].

«Кажуть: на ущербі Місяця ніколи не сади. Надо садить на новолуніе: Місяць нарождаєтсья, росте — і все на городі росте. На сповні сажаяють — буде повно всього» [10].

«Не квасять капусту на Молодиці» [25].

«На новолуніе ніззя підсипати курей, ніззя нічого садить, солить. Еслі солиш — мягке буде, таке шо здря — квашня» [17].

«На новолуніе посадиш — пусто буде усе» [17].

«На Молодик не стрижуть нігті і волоси, не христять дітей. На повний Місяць не оставляють дитяче більйо на ніч, до року дитини» [13].

Городницькі секрети і прикмети

«Як пустоцвет, усики обривають» [11].

«Огірки треба вибирать на семена чотирьохугольні жовтяки, а з трьохугольних будуть самі пустоцвети» [27].

«Дохлу ворону чіпляли, на яблуні особенно, — щоб галки не клювали. Галку чи ворону уб'ють, на палку її, і на самий верх почеплять — вони тоді не сідають на яблуні» [10].

«Каштани гарно цвітуть — буде урожай на картохи. І правда: цього року багато каштанів — і картох багато» [17].

Хатне життя

Застілля. Правила поведінки за столом

Під час обіду старші діти сиділи за столом разом з дорослими. «Нам було по 5—6 год — ми сиділи на полу [дерев'яному помості, де спали. — М. К.], постелять нам під тарелки. А Єгору і Мітрохвану було по два с половиной — вони з нами. І бабушка з нами. Вона строга була! Паліца була, а там дубець... Зглази! Вона рукою не троне ніколи і палкою не троне дівтору. А строга була. Як-то: “Олька! Павло! Ану сядь!” Бере дубчик, як палець, — і стьобане. Воно больно, та кістку не переб'є. Хороша баба була» [21].

«З ножика не нада їсти, бо з рота вонятиме» [8].

«Ніззя з ножа їсти — рот роззявлений буде» [13].

«Я казала своїй дочці: “Доїдай хліб, а то чоловік рябий буде!” А вона: “Хай рябий, аби не грубий!”» [11].

«Як у нас раньше було заведено? Ніколи не бросали недоїжений хліб. Всігда, бувало, мама казала: “Не бросай кусочок хліба! Анука доїж, а то буде ганятсья!” Це вроде как було грішно не доідать хліб, це святая пища.

Казали: “Недосол — на столе, пересол — на голове”. Сольоное виливали поварові на голову.

Раньше мужики так не пили. На все село був один п'яниця. У мого батька було шість братів і дві сестри. А у матері наоборот — шість сестьор і два брата. І вот на великі празники вони сходилися до нас у гості. І вот вони прийдуть, за стіл посідають, возьмуть четворочку водки — на всю ораву, наллють “наперстки” (дуже малесеньки рюмочки — грам 20—25 — більш не входе), вип'ють, поїдять, потом самовар чаю поставлять (на два відра води) і сидять — пісні співають... Такі були голоса, що лампа потухне. А щас шо? Понаклюкаються — поматеряться...» [10].

«Якщо хтось за кимось доїдає — кажуть, що “доїдає його силу”» [28].

«Як поїв, казали: “Не перевертай ложки!” — тобто не клади її пустим наверх, щоб пустоти в домі не било, щоб хліб водився. А як наївся, треба покласти ложку випуклим донизу» [13].

Магія в буденному житті

З чим треба йти до суду?

«За іконою ми храним ту паличку, що ужа з жабою разводим. От уж притягує лягушку до себе, от еслі розведете ви їх, не дасте її проглотнуть ужу, тоді с цією паличкою, що разводили, ідіть на суд — нічо вас не возьме. У нас одна бабушка з цією паличкою ходила на суд — нічо її не присудили, нічо суд не взяв.

Ми картошку садили, а діти кричать: “Ой, гадюка жабу тягне!” А я кричу: “Дед, скорей біжи, разводь!” А у нас проблеми були у сина з огородом, був суд, я йому дала цю паличку — оддали 6 соток.

І як якісь у вас проблеми, приходите в учрежденіє з цією паличкою і говоріть тихенько: “Розведіть нас, як лягушку с ужом! Щоб було в мою пользу! Як вона оттаціла ужа от лягушкі, так щоб оттаціла меня от злості і нечисті”» [11].

Знахурство

Щоб грім не вбив

«Щоб грім не вбив, есь така молитва: “Святъ, святъ, Господь Саваох, іспол неба і земля!” Христяться і тричі читають» [11].

Від переполоху

«Коли дитина злякалася чи упісовалася, то її проганяли через жлукто тричі. Влазити треба завжди з однієї сторони» [10].

Від пияцтва

«Коли когось несуть на кладбіще, надо узять бутилку самогону ілі чаго-то і йти за ним, і, як переносять покойника через ворота, ти должен переступити также ці ворота і сказати: “Тобі більш не жить, а моему мужику більш не пить!” І цю пляшку надо узять додому і заховати. І треба йти з кладбіща — ні з ким не разговаривать і не оглядиваться. Принести бутилку, десь поставити, — і його притягне до цієї бутилки, він буде шукать. І він найде, наче випивать — і йому буде отвратительно, і він бросе. Це надо так сделать три рази (три покойника должны быть)» [19].

Коли «младенческое бйот»

«Когда младенческое бйот (припадок, тянет ребьонка із сторони в сторону), покривали дитину тим полотенцем, яким покривали паски, когда ходілі в церкву святити їх (поп ето полотенеце ж окропляє святой водичкой). Ето полотенеце нікуда не употреблялі — так оно в сундуке і лежало. На второй год ідут і ещо берут.

Як покривають дитину, читають “Отче наш” над нею, водичкою свяченою поливають» [10].

«Буває, шо б'є дитину маленьку детский параліч, а по-народному воно називається “младенське”. І обізательно, кажуть, надо накрити дитинку рушником — тим, що вінчалися молоді (на який вони ставали), — і приступ проходе. А буває три приступа, перші два — нічого, а од третього може вмерти (якщо було два, третій буде обізательно). І кажуть: «Обізательно достаньте полотенеце!» У моїй сестри було. У кого-то брали і накрили дитинку цим полотенечком — дитинка вижила. Сестрі і в больниці сказали накрити вінчальним полотенцем, а то ніщо не поможе. Девочке цій вже 30 годів...» [17].

Від уроків

«Щоб не глазували, ложки чи миску помий і тією водою умий дитину, і витри підтичкою — зворотньою стороною, навхрест» [28]; «на тебе ж вивернули — і должна виворотом утираться» [27].

«Коли зглазили дитину, треба попросити цю людину, яка зглазила (вона, може, тільки подумала, а дитині погано), щоб вона на неї плюнула» [27].

«У нас тут Шутова сім'я була — вони були поліцаї. І вот бабка та щось знала. І она нашу тьолку спартачила: доходе до двора — вертається, як заорьоть! А в сарай вообще не загониш — бігає і все. А в їх тоже була корова, і вони пасли, і вона позавидувала, і хто на шо її [корові. — М. К.] здолала. Ну, у Нежиголь пішли, там бабка була. А вона і каже:

— Ти йшла — оглядувалася?

— Не.

— Ну, йди — он криничка, намери води непочатої і не оглядайся, і ні з ким не разговаривай, хто стрінеться.

Я набрала, принесла, вона у ту воду смотріть і каже:

— Ой-ой, вашій тьолочке плохо зделано: вона до вас у двір не заходе.

От по чім вона взнала?

Наговорила води:

— Натє, прийдіть, побризкайте її, зайдіть спереду, а потом ззаду, і так — хрест-навхрест.

Ну, я принесла ту воду, побризкала, так вона як зареве та так потя-ягнеться..., і все пройшло.

А ще ця бабка сказала:

— Нав'язи вузольчик пшона і маку і на Паску піди в церкву — нехай батюшка посвятє. А потом прийдеши і розсієши коло двора кругом і в дворі — і тоді ніхто нічо коровке не зделає. Хай попробує мак подобрат!

Особенно це як первітка корова молода (зімою ж отьол, а весною виганяють)» [9].

«Коли знаєш, що людина врчлева, завидна, дві дулі в карман позгортаєш і проходиш з загнутими дулями. Тоді нічого не возьмьот» [14].

«Начала моя корова дур'ю торгувать — не подоїть. Пришлось іти до бабки, і бабка вишпечувала. Бабка давала мені води, каже: “Зглаз”. І ми перестали продавать масло, потому шо человек, може, просто позавидовал, а оно отражается на скотине» [26].

Народна демонологія

Домовий

«У веранді спала, наче на мене щось навалилось так, шо я не могу дихнуть. Тоді кажу: “Господі, Господі, шо таке?” І одпустило мене. Ну, кажуть, шо це кров наляга. Приходю на роботу, кажу: “Ой, жінки, мене сьодні чуть не задавило, не знаю шо...” А вони кажуть: “То тебе домовий душив”. Ну, це видумки, я думаю» [22].

«Вот які явленія були мені. Це істинна правда. Держала я козочку і прив'язувала пасти. Прихожу — нема ні верьовки, ні колушка, і кози нема. Шукала-шукала — кози немає. Вже темно. Калітку бросаю одкритою, — може, вона ночью прийде. Коли утром вихожу — коза прийшла. Ну, і слава Богу! Вивожу я опять її, беру другу верьовку, таку ж саму, прив'язую. Через неділю приходе коза — ні верьовки, ні колушка. Уже мені прив'язать ні на чому. Ну, я кое-как проволочки поскручувала, козу вивела, сама ж тоскую: ну, кому ж це взять колушок і верьовку, на чому ж мені прив'язувать?!

І оце пройшло неділь три після цього. Так однажды утром, вже світло у хаті, лежу я на спині, глаза закривши, но я не спала. Слухаю — одкриваються двері — топот, іде... Одкривається спальня моя, підходе дедушка невисокого росту, увесь у білому — як полотняне більйю, біла бородочка у нього остряком і біле волосся. Бере мене за руку (а самій в умі: кажуть же люди, шо надо спрашувать, як домовий приходе, к худу чи к добру), а сказати нічого не могу. Він мене так узяв (я чувствую його руку) і каже: “Не грусти, раба Божя, за верьовками, сходи на ярот — возьми свої вірьовки”. Ну, я просипаюся — ніде нема нікого, все, як я закривала, — все позакрито. Шо за явленіє було, я не могу сказати.

Проходе неділя, проходе друга. Лягаю я спати — чую: “Йди на ярок, візьми свої вірвовки”. Ну, я устаю. Пішла на ярок, прихожу — там прив’язані кози: одна з моєю вірвовкою і друга. Я забираю вірвовки і прихожу додому.

У кожному домі єсть домовий, живе на чердаку. Я жила одна. Я як вихожу з дому, вихожу в сні, на чердак дивлюсь і кажу: “Ну, хазяїн, дивись за порядком, один ти дома остався”. І іду со спокійної душой. Прийду — дома все в порядку.

Як куди переїзжайш, надо забирати с собою домового. Кажуть: “Поїхали, хазяїн, зо мною!”» [10].

«Росказували, що домовий душе, двері одкриває і заходе — вроді страшно і не страшно, вроді бачиш, а потом неізвесно де делось» [25].

«Я молодою ще була. В колхозі трудно було жити, і мама зуміла моя вихлопотати робочий паспорт. Ну, а колхоз-то не отпускає, не дає справки на виїзд. І от я надумала в’їхати. А тоді ж печі були, спали на них. От я лежу на краю печі, сплю — хто-то підходе, бере мене за руку (холодна-холодна рука), я очнулась і думаю: “Це домовий! Чи на худо, чи на добро?” А він так руку зсуває, зсуває — а вона в шерсті, в шерсті рука! І нічого не сказав. Кажуть, як не гола рука, в шерсті, — це хорошо. Приходю утром, мамі розказала, вона і каже: “Ох, Рая, чи Бог дасть, ти вискочиш відділь! Може, і вирвешся з колхоза — заробить, нема ні тряпки ніякої, нічого”.

Домовий дав знати, що я виїду — витянув мене с печі. І я в’їхала, і робила, хорошо все.

Моя старша невістка казала: “Як переїшли у нову хату, вночі глянула, а хто-

то рукою с потолка маше”. Живут они нормально.

Бува, домовий виживає с хати: чоловік боліє, йому не везе, просто не по двору тому чоловіку» [19].

«Заснеш, казали, а на тебе наляже — мол, чіжало, і спрашують у його: “На худо чи на добро?” То він: “Х-х-ху!” — хукає, як на худо, а на добро — промовчить» [24].

Ким лякали дітей?

«Мати, було, скаже: “Глядіть, не ходіть на огород, а то Баба-Яга там сидить! А то як підете на огород за огірками (а ждеш того огірка! Не доїдали ж...), вона і схвате”. Оцим лякали» [15].

«Мати казала: “Там, гляди, русалка, ведьма...”, — щоб ми не ходили на город рвати огірки. Зайдеш на грядку і дивишся: там росте кукуруза, а за нею огірки. Як же ж сорвать — а русалка? Думали, що она лахмата така, з дліним волоссям. І боялися, тікали. І правда — як схвате, а тоді ж як?»

А щоб в ліс не ходили, казали: “Бабай у лісі!”» [17].

«Цас конопель нема — і русалок нема. А раніш малих дітей лякали: русалка в коноплях! А чого? Малі діти бігали по коноплях, ламали їх, вони ж не дуже товсті, а густенькі. Туди залізеш — кричиш: “Мене нема!” Одно другого шукає. А потопчуть скіки конопель... А родітелі приїжжяють:

— Хто по коноплях бігав?

— Ми не, ми не бігали!

— А хто ж бігав, що глянь — скіки потоптано!» [13].

www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=110&Itemid=57.

3. Красиков М. М. Украинские поверья о Михайловом Чуде // Живая старина. — 2004. — № 3. — С. 13–16.

4. Красиков М. М. Українські народні звичаї, пов’язані з купівлею корови: сучасна магічна практика // Народна творчість та етнографія. — 2010. — № 6. — С. 62–67.

5. Красиков М. М. Частушки з Белгородщини: (польові записи) // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура, мистецтво, філософія, охорона пам’яток : зб. наук.-попул. ст. — 2011. — Вип. 24. — С. 259–267.

6. Матеріали до українського сонника (із записів Михайла Красикова) // Народний сонник / упорядкув., записи, передм. М. Дмитренка. — К., 2005. — С. 209–229.

7. Українські жартівливі пісні / упорядкув., передм., прим. М. Красикова. — Х. : Фоліо, 2004. — 287 с. — (Перлини української культури).

8. Записав М. Красиков 07.10.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Віри Стефанівни Фоменко, 1926 р. н., освіта — 7 кл.

9. Записав М. Красиков 09.10.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Марії Яківни Кузьонкіної, 1927 р. н., освіта — 4 кл.

10. Записав М. Красиков 28.08.2004 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Ганни Архипівни Яловенко, 1931 р. н.; родом із с. Зимовенька Большетроїцького р-ну Курської обл. (нині — Шебекінський р-н Белгородської обл.), з 1954 р. живе в с. Большетроїцьке.

11. Записав М. Красиков 08.10.2003 р. в с. Мало-Михайлівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Лідії Сергіївни Шелкоплясової, 1935 р. н., освіта — 7 кл.

12. Записав М. Красиков 26.09.2003 р. в с. Козьмодем’янівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Євдокії Сидорівни Рибальченко, 1919 р. н.

13. Записав М. Красиков 28.09.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Віри Миколаївни Ліннікової, 1926 р. н.

14. Записав М. Красиков 30.08.2004 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Бориса Йосиповича Сіренка, 1938 р. н.

15. Записав М. Красиков 08.10.2003 р. в с. Мало-Михайлівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Ганни Стефанівни Снопкової, 1931 р. н., освіта — 7 кл.

16. Записав М. Красиков 08.10.2003 р. в с. Мало-Михайлівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Івана Митрофановича Скорікова, 1915 р. н., освіта — 4 кл.

17. Записав М. Красиков 29.08.2004 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белго-

родської обл. від Лідії Олексіївни Паньчишиної, 1942 р. н.

18. Записав М. Красиков 07.10.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Наталії Пантеліївни Ширкової, 1927 р. н.; родом із хутора Мар’їно Шебекінського р-ну Белгородської обл., з 1968 р. живе в с. Вознесенка.

19. Записав М. Красиков 27.09.2003 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Раїси Олексіївни Мешкової, 1930 р. н., родом із хутора Шулякового Шебекінського р-ну Белгородської обл., з 1968 р. живе в с. Большетроїцьке.

20. Записав М. Красиков 28.09.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Анастасії Опанасівни Ліннікової, 1935 р. н.

21. Записав М. Красиков 07.10.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Ольги Микитівни Остроглядової, 1915 р. н., освіта — півроку лікнепу.

22. Записав М. Красиков 08.10.2003 р. в с. Мало-Михайлівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Ганни Миколаївни Гончарової, 1932 р. н., освіта — 3 кл.

23. Записав М. Красиков 08.10.2003 р. в с. Мало-Михайлівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Євдокії Андріївни Юракової, 1928 р. н.; родом із с. Красное Красногвардійського р-ну Белгородської обл., з 1988 р. живе в с. Мало-Михайлівка.

24. Записав М. Красиков 26.09.2003 р. в с. Козьмодем’янівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Анастасії Михайлівни Прокопенко, 1927 р. н.

25. Записав М. Красиков 28.08.2004 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Марії Сидорівни Мотузової, 1929 р. н.; родом із с. Верхопеньє Івнянського р-ну Белгородської обл., з 1948 р. живе в с. Большетроїцьке.

26. Записав М. Красиков 26.09.2003 р. в с. Козьмодем’янівка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Раїси Матвіївни Коваленко, 1924 р. н.; родом із м. Кіровограда, з 1952 р. живе в с. Козьмодем’янівка.

27. Записав М. Красиков 28.09.2003 р. в с. Вознесенка Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Параски Романівни Юрченко, 1930 р. н.

28. Записав М. Красиков 28.08.2004 р. в с. Большетроїцьке Шебекінського р-ну Белгородської обл. від Віри Яківни Гусинської, 1928 р. н., освіта — 6 кл.

1. Красиков М. М. Жіночі таємні знання: купівля корови та догляд за нею // Народна культура українців: життєвий цикл людини. Історико-етнологічне дослідження : у 5 т. / за наук. ред. М. Гримич. — К., 2012. — С. 273–292.

2. Красиков М. М. «Карательні празники»: семантика наративів (за матеріалами фольклорно-етнографічних експедицій по Слобожанщині) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://